

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

การใช้ความคิด (ideas) ทั้งความคิดเดิมหรือใหม่ ในการสร้างความคิดใหม่ ๆ โดยความคิดนี้เริ่มต้นจากจินตนาการและพรสวรรค์ของปัจเจกบุคคล เศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดขึ้นเมื่อมีการใช้ความคิดผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งน่าสนใจและมีมูลค่า/คุณค่า เป็นวิธีทางที่หลากหลายในการที่คน มี แบ่งปัน และขายความคิด คือ เศรษฐกิจสร้างสรรค์นั่นเอง ผลที่ตามมา คือ การเพิ่มขึ้นของ ราคาสินค้า/บริการ GDP และค่าจ้างเฉลี่ย (อาคม เติมพิทยาไพสิฐ, 2554) ส่วนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ คือ ระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน จึงทำให้เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) โดดเด่นขึ้นมาท่ามกลางระบบการผลิตอุตสาหกรรมแบบดั้งเดิมและภาคการเกษตรหรือเกษตรกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ (Agriculture Creative) หมายถึง วงจรการสร้างสรรค์ การผลิต และการจำหน่ายสินค้าและบริการที่ใช้ทุนทางปัญญา เป็นปัจจัยการผลิตพื้นฐาน ซึ่งก็คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของความรู้อันประกอบด้วย ศิลปะการสร้างรายได้จากการค้าและทรัพย์สินทางปัญญา (กิริติ เชาว์ตฤณาวงษ์ และคณะ, 2557)

ในแผนพัฒนาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ประเทศไทยจะมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจใหม่โดยให้ความสำคัญกับ “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” (Creative Economy) มากขึ้น เศรษฐกิจสร้างสรรค์นี้เน้นกลุ่มอุตสาหกรรมที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์เป็นหลักในการผลิตสินค้าและบริการ ซึ่งในประเทศไทย หมายถึง งานฝีมือและหัตถกรรม งานออกแบบ แฟชั่น ภาพยนตร์ กระจายเสียง ศิลปะการแสดง โฆษณา การพิมพ์ และสถาปัตยกรรม จากข้อมูลของสำนักบัญชีประชาชาติ เฉพาะมูลค่าทางเศรษฐกิจของทั้ง 9 กลุ่มนี้ คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 10.83 ของ GDP ในปี พ.ศ. 2549 และมีมูลค่าส่งออกถึง 289,000 ล้านบาท และในแผนงานกระตุ้นเศรษฐกิจระยะที่ 2 (พ.ศ. 2553-2555) มีแผนงานสนับสนุนเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ได้รับเงินจัดสรรโดยจัดสรรให้แก่ การสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การส่งเสริมและพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา การส่งเสริมเอกลักษณ์ด้านศิลปะและวัฒนธรรม การพัฒนาอุตสาหกรรม ช่างฝีมือไทย การส่งเสริมอุตสาหกรรมรวมออกแบบ และสินค้าเชิงสร้างสรรค์ ดังตารางที่ 1 (พิระ เจริญพร, 2552)

ตารางที่ 1.1 สถิติการแจ้งข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย

ปี	องค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลทั่วไป		งานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน	
	กรุงเทพฯ	ต่างจังหวัด	กรุงเทพฯ	ต่างจังหวัด
2547	26	1708	0	23
2548	11	337	0	2
2549	13	186	0	1
2550	13	105	0	16
2551	5	112	0	1

ที่มา : กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2555

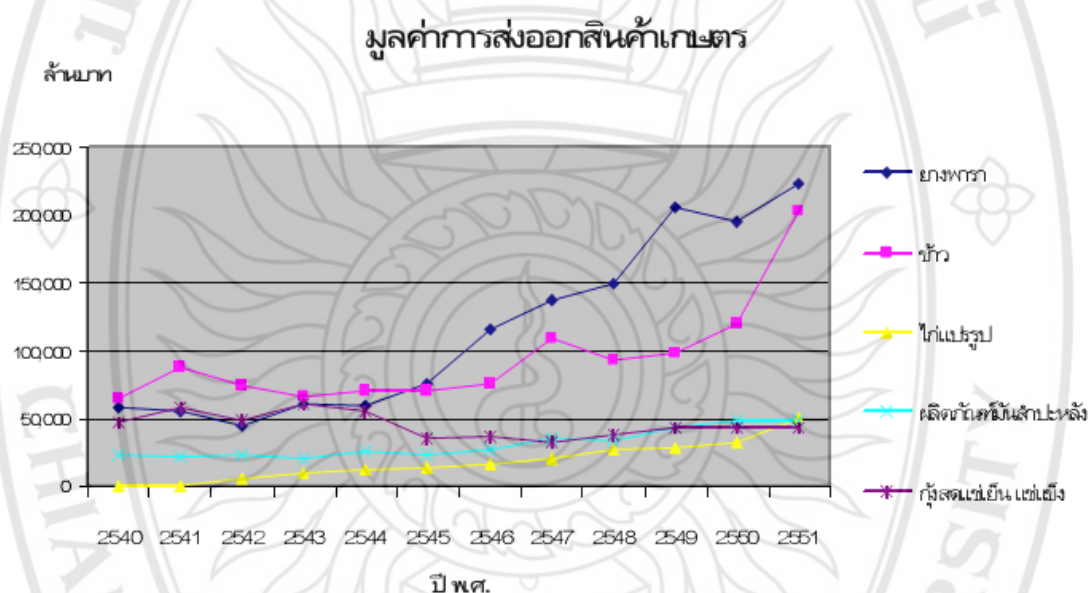
สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและมีความอุดมสมบูรณ์ สมาชิกในสังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้องและเป็นหนึ่งเดียว มีวิถีการดำรงชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มากมายจากธรรมชาติ มีการดำรงชีพอยู่บนฐานของเกษตรกรรมเพื่อยังชีพเป็นหลัก ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชน จะเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ช่วยเหลือ ค้ำจุนซึ่งกันและกัน มีระบบเศรษฐกิจพื้นฐานคือการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันน้ำใจไมตรี สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงภายในครอบครัวและชุมชน หลังจากที่สังคมไทยมีการพัฒนาเพื่อความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ และเริ่มมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา ทำให้กระบวนการพัฒนาและการจัดระเบียบสังคม รวมทั้งโครงสร้างของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม (กิริติ เชาว์ตฤณาวงษ์ และคณะ, 2557)

สำหรับภาคเกษตรกรรมได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่ต้องการผลิตเพื่อการส่งออก โดยเกษตรกรต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อการผลิตและพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการทำเกษตรแบบดั้งเดิมมาเป็นการทำเกษตรแผนใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ ผลกระทบที่ตามมาคือปัญหาการมีหนี้สินของเกษตรกร เพราะต้องพึ่งพิงเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช เครื่องจักร และสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสาเหตุทำให้การลงทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่เน้นแต่เรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย

นอกจากปัญหาการเป็นหนี้สินแล้วยังเกิดปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมือง และปัญหาอาชญากรรมอื่น ๆ เป็นต้น

โดยพื้นฐานของประเทศไทยนั้นเป็นประเทศเกษตรกรรม สินค้าผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรของไทยก็ยังคงเป็นสินค้าส่งออกที่มีความสำคัญอยู่และมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง (ดูภาพที่ 1) อีกทั้งประเทศไทยยังมีพันธุ์พืชที่มีชื่อเสียงและยังเป็นที่ต้องการอยู่ อย่างเช่น ข้าวหอมมะลิของไทย และคุณภาพของสินค้าเกษตรของไทยเราก็คงเป็นที่ยอมรับจากตลาดโลก ทั้งยางพารา เนื้อสัตว์แปรรูป ผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น

ภาพที่ 1.1 มูลค่าสินค้าเกษตรส่งออกสูงสุด 5 อันดับแรกของไทย

ที่มา : กรมส่งเสริมการส่งออก, 2551

สำหรับสินค้าส่งออกของไทยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าทางการเกษตร เช่น สมุนไพรไทย ผ้าไหม ข้าวหอมมะลิ กาแฟ และผลไม้ประจำถิ่นต่าง ๆ (ตารางที่ 2) โดยสมุนไพรที่ส่งออกส่วนใหญ่ผ่านการแปรรูปแล้ว เช่น ยาหอม พืชทะเลยา โจรผง ขมิ้นชันผง กระชายผง เป็นต้น ตลาดส่งออกของสมุนไพรเหล่านี้ก็มีการส่งออกไปทั่วโลก เช่น อังกฤษ เยอรมัน ยูเครน โรมาเนีย ฝรั่งเศส มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบราซิล เป็นต้น

ตารางที่ 1.2 การส่งออก ยาสมุนไพร ไวน์ ผ้าไหม และกาแฟ

ปี	สถิติการส่งออกสินค้า (หน่วย:ล้านบาท)			
	ยาสมุนไพรไทย	ไวน์	ผ้าไหม	กาแฟ
2543	32.50	74.70	628.90	1,669.10
2544	30.44	82.80	618.90	1,155.30
2545	39.00	93.50	556.60	245.10
2546	41.33	109.40	513.20	163.20
2547	69.70	160.50	562.40	483.80
2548	69.74	200.10	570.30	555.50
2549	64.64	237.50	551.20	1,069.00
2550	80.60	292.00	559.30	616.20
2551	83.20	359.60	490.60	150.90

ที่มา : กรมศุลกากร, 2552

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า แนวโน้มการส่งออกยาสมุนไพรและไวน์ของไทย มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ไวน์ ที่ตัวเลขการส่งออกเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ส่วนสินค้าที่มีตัวเลขการส่งออกที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ กาแฟ ส่วนการส่งออกผ้าไหมของไทยยังค่อนข้างที่จะทรงตัว

แม้ว่าในปัจจุบันจะมีความตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับที่กำหนดให้มีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรพันธุกรรม เช่น อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ สนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยทรัพยากรพันธุกรรมพืชสำหรับอาหารและการเกษตร อย่างไรก็ตาม ระบบทรัพย์สินทางปัญญาภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า หรือ TRIPs ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรพันธุกรรม แต่กลับเอื้อให้มีการอ้างสิทธิเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรพันธุกรรมอีกด้วย โดยอนุญาตให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรพันธุกรรมมาเป็นฐานในการพัฒนาการประดิษฐ์ที่อาจขอรับการคุ้มครองตามกฎหมาย แม้ว่าการได้มาซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้จะเป็นไปโดยมิชอบก็ตาม ประเทศโลกที่สามเรียกการกระทำเช่นนี้ว่า “โจรสลัดชีวภาพ” (Bio-piracy) ซึ่งประเด็นนี้ทำให้ประเทศบราซิล อินเดีย และประเทศกำลังพัฒนาอีกหลายประเทศ รวมทั้งประเทศไทย เรียกร้องให้มีการพิจารณาเรื่องการคุ้มครอง Traditional Knowledge and

Folklore โดยแก้ไขความตกลง TRIPs เพื่อบังคับให้ผู้ยื่นขอสิทธิบัตรที่มีสิ่งประดิษฐ์เกี่ยวข้องกับ Biological Materials หรือ Traditional Knowledge ปฏิบัติตามข้อกำหนดต่อไปนี้ (1) เปิดเผยแหล่งและที่มาของวัตถุดิบ Biological Materials หรือ Traditional Knowledge ที่ใช้กับสิ่งประดิษฐ์นั้น (2) แสดงหลักฐานการได้รับอนุญาตโดยเจ้าหน้าที่ผู้ทรงอำนาจภายใต้กฎหมายของประเทศเจ้าของนั้น และ (3) หลักฐานเกี่ยวกับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่สมควรและเหมาะสมกับเจ้าของวัตถุดิบนั้น นอกจากนี้ ยังได้มีการเสนอแนวทางและวิธีการอื่น ๆ เพื่อเป็นเครื่องมือสนับสนุนการให้ความคุ้มครอง Traditional Knowledge and Folklore เช่น การสร้างระบบ Sui Generis ทั้งระดับประเทศและระหว่างประเทศขึ้นมาเพื่อให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพิเศษและยังมีการเสนอให้มีการจัดทำฐานข้อมูล (Database) เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยซึ่งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (World Intellectual Property Organization หรือ WIPO) กำลังอยู่ระหว่างดำเนินการในเรื่องดังกล่าว และบางประเทศ เช่น อินเดีย บราซิล เป็นต้น ได้เริ่มจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองแล้ว ขณะที่ประเทศพัฒนาแล้วเห็นว่าน่าจะให้ WIPO เป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการ และไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอให้มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงความตกลง TRIPs ซึ่งไม่สะดวก สร้างภาระและยังขัดกับหลักการของความตกลง TRIPs ในการส่งเสริม Invention, Innovation and Creation และเห็นว่าประเทศกำลังพัฒนาส่วนมากก็เป็นสมาชิก CBD (Convention on Biological Diversity) ที่ให้การคุ้มครองและได้ค่าตอบแทนตามข้อบังคับแก่เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือ Genetic Resources ดังเช่นกรณีล่าสุด ข้าว “Jazzman” ที่สหรัฐฯ ได้ค้นคว้าและพัฒนาพันธุ์ข้าวใหม่ LA2125 ที่อ้างว่ามีคุณภาพและความหอมทัดเทียมกับข้าวหอมมะลิไทยที่สำคัญให้ผลผลิตโดยเฉลี่ยประมาณไร่ละ 1,265 กิโลกรัม ขณะที่ข้าวไทยมีผลผลิตประมาณไร่ละ 400 กิโลกรัมเท่านั้น และตั้งชื่อว่า Jazzman เพื่อแข่งขันกับข้าวหอมมะลิไทย ซึ่งตั้งชื่อคล้ายคลึงกับข้าวหอมมะลิไทยใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Jasmine อีกทั้งทางสหรัฐฯ ได้นำเมล็ดพันธุ์ไปให้ชาวนาเพาะปลูกในฤดูการผลิตปี 2552/53 เพื่อการค้าแล้ว หากในอนาคตมีการเพาะปลูกจำนวนมาก ข้าวดังกล่าวอาจกลายเป็นคู่แข่งที่มีแย่งตลาดส่งออกข้าวหอมมะลิของไทยจนส่งผลกระทบต่อข้าวหอมมะลิทำให้ราคาตกต่ำลงด้วย โดยกรมทรัพย์สินทางปัญญาจะประสานกรมวิชาการเกษตร กรมการข้าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และขอความร่วมมือยังสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRRI) ในฟิลิปปินส์ตรวจสอบทางพันธุกรรมว่า Jazzman นั้นพัฒนาจากยีนส์และพันธุ์ข้าวไทยหรือไม่ เพราะหากใช่ก็จะถือเป็นการกระทำผิด ขัดต่อกฎระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญาโลก (TRIPs) (พีระ เจริญพร, 2552)

หากมองถึงนโยบายการวิจัยที่ต้องลงสู่ชุมชนท้องถิ่นภายใต้กรอบประชาคมอาเซียนด้านการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรนั้น จังหวัดเชียงใหม่ถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มี

ศักยภาพด้านการเกษตรในลำดับต้น ๆ ของประเทศไทย ผลของการเปิดอาเซียนก่อให้เกิดปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานภาคเกษตรในเชียงใหม่อย่างต่อเนื่องส่วนใหญ่เป็นแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านของไทย ต่อไปเชียงใหม่ยังจะเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจเมื่อมีการเชื่อมโยง North-South Corridor จากทางตอนใต้ของจีน รวมถึง East-West Corridor จากสหภาพเมียนมาร์ ซึ่งเชื่อมต่อกันทางถนน และรถไฟความเร็วสูง นอกจากนั้นเชียงใหม่ยังจะเป็นศูนย์กลางทางการบิน ในอนุภูมิภาคด้วย การขยายตัวของจังหวัดเชียงใหม่เองที่มีการสร้างเครือข่ายสาธารณูปโภค เช่นถนนวงแหวน และศูนย์กลางการประชุมนานาชาติ เชียงใหม่จึงมีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้สูง การกระจายตัวของเศรษฐกิจภาคเกษตรจะเกิดประสิทธิภาพในทุก ๆ ด้าน

ด้วยเหตุนี้ คณะนักวิจัยจึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อทบทวนและวิเคราะห์สถานการณ์และทิศทางการวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต่อภาคเกษตรเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ต่อการปรับตัวในอาเซียน โดยจัดทำเป็นโครงการก่อนการวิจัยจริง (Pre-research) เป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทบทวนแผนกลยุทธ์ท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ด้านเศรษฐกิจเกษตร วิเคราะห์สถานการณ์การแข่งขันในอาเซียนต่อภาคเกษตร ปัญหา และอุปสรรค เพื่อให้ได้โจทย์วิจัย ซึ่งการทำ Pre-research ครั้งนี้ได้จัดขึ้นในวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2558 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส เชียงใหม่ ภายในงานมีหน่วยงานเข้าร่วมมากกว่า 40 หน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ และชุมชนเกษตร รวมถึงท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งการวิจัยครั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์จากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญเรื่องของแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่น ได้แก่ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช และ รศ.ดร.เสรี พงศ์พิศ (อธิการบดี สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน) โดยความกรุณาจาก ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ที่ปรึกษาชุดโครงการวิจัยนี้ ร่วมกับ ศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์ (คณะเกษตรมหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และ ศ.ดร.ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ (คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) และผู้แทนจากหน่วยงานภาคเกษตรและเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่สำคัญคือ กรมส่งเสริมการเกษตร เกษตรอำเภอ และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร รวมถึงกรมพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้การประชุมเชิงปฏิบัติการสามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นกับภาคเกษตรของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ที่สำคัญ คือ ปัญหาด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยเฉพาะระบบการจัดการผลิตและระบบการตลาดที่ต้องพัฒนาสร้างสรรค์และเป็นไปตามบริบทของพื้นที่อย่างเหมาะสมและต้องแข่งขันในอาเซียนได้ จึงได้จัดทำกรวิจัยเรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (Research to develop the agricultural economics of Chiang Mai community by creativity towards ASEAN economic

community)” ภายใต้ชุดโครงการเรื่อง “การสร้างและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Research to develop the agricultural economics of Chiang Mai community by creativity towards ASEAN economic community)” โดยในปีที่ 1 (2560) ได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิจัยเพื่อการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” อาศัยแนวคิดกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ในการวิเคราะห์จุดแข็ง โอกาส จุดอ่อน และอุปสรรคของกลุ่มเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ทั้ง 2 กลุ่มเกษตรกร ซึ่งการวิจัยพบว่า จุดแข็งของกลุ่มเกษตรกรที่สำคัญ คือ สินค้าเกษตรมีการรับรองมาตรฐาน มีคุณภาพ และความปลอดภัยสูง กลุ่มเกษตรกรมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านการผลิต การตลาด การแปรรูปสินค้าเกษตร ประชาสัมพันธ์ และการจัดการบัญชี การตลาดสินค้าของกลุ่มมีการใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการของกลุ่ม ด้านโอกาสที่สำคัญ คือ มีตลาดรองรับในการจัดส่งสินค้าเกษตรของกลุ่ม และกลุ่มมีหน่วยงานที่คอยให้ความช่วยเหลือด้านความรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ แต่กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ คือ กลุ่มเกษตรกรยังไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตสินค้าในแต่ละรอบการผลิตได้ และสินค้าของกลุ่มมีข้อจำกัดในความหลากหลายของตัวสินค้าให้เข้ากับแต่ละกลุ่มลูกค้า และมีอุปสรรคที่สำคัญ คือ การตลาดมีการแข่งขันกันในพื้นที่สูง ทั้งด้านราคาและปริมาณ

จากการวิเคราะห์และประเมินผลโดยใช้แบบจำลอง Diamond Model ของ Michael E. Porter และแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีปัจจัยส่งเสริมและท้าทายสู่ความเป็นเลิศต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของกลุ่มเกษตรกร ประกอบไปด้วย 1) ปัจจัยในการดำเนินงาน (Factor condition) 2) เงื่อนไขด้านความต้องการของตลาด (Demand condition) 3) อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุน (Related and supporting industries) 4) กลยุทธ์ โครงสร้าง และการแข่งขัน (Firm Strategy Structure and Rivalry) 5) รัฐบาล (Government) และ 6) เหตุสุฉวิสัยหรือโอกาส (Chance) ทำให้นักวิจัยเห็นถึงศักยภาพของชุมชนในแต่ละแห่ง และทราบแนวทางในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรอย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทั้งหมด 7 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่สำคัญที่สุด คือ กลุ่มเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ควรมีการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจการเกษตรบนพื้นฐานของ

การใช้องค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าเกษตรที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ และคุณค่าทางสังคม ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และกลุ่มเกษตรกรควรมีการวางแผนขับเคลื่อนการพัฒนาสินค้าเกษตรของตนให้มีมูลค่าเพิ่ม มีความแปลกใหม่ ทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่นั้น ๆ ในด้านผู้นำชุมชน หรือผู้นำเกษตรกร ควรมีความมุ่งมั่นและวิสัยทัศน์ในการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจเกษตรอย่างสร้างสรรค์ ควรมีการหาความรู้เพิ่มเติมแก่ตนเองอย่างสม่ำเสมอ และเปิดใจเข้าร่วมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่าง และความร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยท้องถิ่นในหน่วยงานรัฐกับคนในชุมชน ในการสร้างแผนพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจและแผนพัฒนาด้านสังคมเพื่อให้เกิดการเพิ่มมูลค่าของการจัดการการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น รวมไปถึงการสร้างระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่มาจากองค์ความรู้ที่มีการต่อยอดจากฐานการวิจัย การค้นหาข้อมูลพื้นฐานของผู้บริโภคผ่านหนังสือ ข่าวสาร และระบบอินเทอร์เน็ต องค์ความรู้จากหน่วยงานที่ให้ความรู้ นอกจากนี้เกษตรกรควรมีกระบวนการจัดการความรู้ ทั้งในด้านการจัดเก็บ ต่อยอด และถ่ายทอดองค์ความรู้ และภูมิปัญญา และประเด็นการสร้างผู้สืบทอดเป็นบุคลากรรุ่นใหม่ เพราะบุคลากรรุ่นใหม่มีความพร้อม และสามารถเริ่มความคิดสร้างสรรค์ในการต่อยอดสินค้าเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มมากยิ่งขึ้น การที่พุทธเกษตรกรรม ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก ส่งเสริมใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนมาพัฒนา และสร้างมูลค่าเพิ่มโดยนำเอาหลักเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์มาต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้แปลกใหม่ยิ่งขึ้น และการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนจากการเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชน สร้างความร่วมมือกันกับหน่วยงานภายนอกเพื่อความยั่งยืน และในปีที่ 2 (2561) มีเป้าหมายในการวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมอาเซียน อันจะนำไปสู่การเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปขยายผลในเชิงนโยบายต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยมีขอบเขตการวิจัยเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 3 ปี โดยเป็นการศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ในการขยายผลต้นแบบการพัฒนาภาคเศรษฐกิจการเกษตรในระดับภูมิภาคต่อไป

โดยงานวิจัยในครั้งนี้จะเป็นการศึกษายปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้น รวมถึง การศึกษาศักยภาพของชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางในประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ในเขตพื้นที่ 25 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสิ้น 207 ชุมชน โครงการวิจัยครั้งนี้ อาศัยวิธีการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสะท้อนปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาชุมชนเกษตรจังหวัดเชียงใหม่สู่การท้องถื่นให้สามารถแข่งขันได้ในอาเซียน (AC) จนได้ต้นแบบการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชนด้านเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 20 ชุมชน เพื่อขยายผลไปสู่โครงการ (พ.ศ. 2561) ใช้ระยะเวลา 12 เดือน ให้ได้ต้นแบบการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ด้านเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ จำนวน 30 ชุมชน และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนาและประสิทธิภาพสูงสุดจึงต่อยอดไปสู่โครงการปีที่ 2 (พ.ศ. 2562) ใช้ระยะเวลา 12 เดือน โดยการขยายผลอีกจำนวน 50 ชุมชน จากนั้นจึงสามารถเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน ในภาพรวมของจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมกับประเมินมูลค่าเพิ่มของโครงการในการเพิ่มขีดความสามารถให้กับชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ สู่การแข่งขันใน AEC อันจะนำไปสู่การขยายผลสู่นโยบายระดับจังหวัดเพื่อกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เป้าหมาย 100 ชุมชน ต่อไป

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.4.1 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) จากอำเภอต่าง ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 25 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling) มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 20 ชุมชนคัดเลือกให้เหลือ 2 ชุมชน ที่มีศักยภาพด้านการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบกับประชมคมอาเซียน

1.4.2 ข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่ 25 อำเภอ 2 ชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาศักยภาพชุมชนเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยและพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชน อย่างสร้างสรรค์สู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเสนอยุทธศาสตร์ในการพัฒนาศักยภาพภาคการเกษตรชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

3) ชนิดเครื่องมือการประเมิน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ดังนี้

3.1) แบบฟอร์มแสดงความประสงค์เข้าร่วมโครงการ (ภาคผนวก ก)

3.2) แบบฟอร์มเพื่อประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ (ภาคผนวก ข)

3.3) แบบฟอร์มวิเคราะห์และประเมินผลในส่วนของผลผลิตใช้แบบสำรวจ Diamond Model ของ Philips Porter (ภาคผนวก ค)

3.4) แบบฟอร์มการประเมิน Focus Group 3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน (ภาคผนวก ง)

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถทำการวิจัยและพัฒนาศักยภาพบุคลากรภาคการเกษตรของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในประเด็นการพัฒนาระบบเศรษฐกิจการเกษตรของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่อย่างสร้างสรรค์ เพื่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.6 นิยามศัพท์

ชุมชน (community) หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ใดที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ในฐานะเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน โดยมีการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ชุมชนเกษตร (Agricultural Community) หมายถึง ชุมชนที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ มีอาชีพหลักในการเลี้ยงชีพเป็นเกษตรกร

ประชาคมอาเซียน (ASEAN community) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดำเนินการควบคู่ไปกับ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN political-security community: APSC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN socio-cultural community: ASCC) ซึ่งเป็นสามส่วนหลักของประชาคมอาเซียน

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Competition) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง ปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการดำรงชีวิตประจำวัน การพัฒนาและบริหารประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

การพัฒนา (development) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำให้สิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งการพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดยมีมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อย

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) หมายถึง แนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจบนพื้นฐานของการใช้องค์ความรู้ (Knowledge) การศึกษา การสร้างสรรค์งาน (Creativity) และการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual property) ที่เชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรม การส่งเสริมความรู้ของสังคม และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่สร้าง

“มูลค่าทางเศรษฐกิจ” และ “คุณค่าทางสังคม” ซึ่งตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในตลาดโลกได้หรือพุดง่าย ๆ คือ “การสร้างมูลค่าที่เกิดจากความคิด”

ระบบเศรษฐกิจ (economic system) หมายถึง กลุ่มบุคคลของสังคมที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติแนวทางเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ อำนวยความสะดวกในการที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถบำบัดความต้องการให้แก่บุคคลต่างๆที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

